

ב"ה

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א

ערש"ק פרשת וירא

ה'תשס"ה

איגוד תלמידי הישיבות

לקראת שנת

יו"ל ע"י מערכת 'לקראת שבת'

שע"י איגוד תלמידי הישיבות

כתובת המערכת:

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915

טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

פתח דבר

ברגשי גיל וכבוד הננו מתכבדים להגיש לפום רבנן ותלמידהון שוחרי התורה ולומדיה קונטרס "לקראת שבת" שגם הוא כקודמיו אוצר בלום מתוך רבבות עיניי חידוש וביאור של תורת נשיא ישראל ומנהיגו כקש"ת אדמו"ר מליובאוויטש זצולקלה"ה נבג"מ זיע"א דהוי באופן ד'רחבה מני ים וכו' הקונטרס נחלק ל-ג' מדורים: 'מקרא אני דורש' – דרוש וחידוש בפשוטו של מקרא, 'ינה של תורה' - טעימה מפנימיות התורה על הפרשה, ו'חידושי סוגיות' – עיונים וביאורים ברמב"ם ובסוגיות הקשורים להפרשה.

בתור תוספת מובא בזה המדור 'דרכי החסידות' והוא ליקוט נפלא משיחותיו וכתביו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע מליובאוויטש הידועים בסגנונם ותוכנם המיוחד המתאר את דרכי החסידים הקדמונים ומנהיגיהם בקודש, בענין אהבת ואחדות ישראל. תפילותינו לבורא עולם שבזכות תוספת זו בלימוד התורה נזכה לקיום היעוד ד'תורה חדשה מאיתי תצא' ו'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים' במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
איגוד תלמידי הישיבות

מקרא אני דורש

גפרית ואש – דוקא בסדום ועמורה

הסברת סיבת החילוק בעונשם של סדום ועמורה, שנענשו בגפרית ואש
בביאור נפלא על פי דברי רש"י בכמה מקומות

א. על הפסוק "וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש ג' ויהפוך את הערים האל ואת כל הכר ואת כל יושבי הערים גו" מפרש רש"י דמ"ש "ויהפוך את הערים האל" קאי לא רק על סדום ועמורה שנזכרו בפסוק שלפניו, אלא על כל הערים שבככר, וכמפורש בפ' נצבים "כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים".

ומבאר בצפנת פענח (להרגצובי) עה"ת טעם החילוק בין עונשן של סדום ועמורה לאדמה וצבויים, שהראשונות נשרפו באש מן השמים, ואילו אדמה וצבויים רק נהפכו – כי סדום ועמורה נענשו מדין עיר הנדחת, ולכך נשרפו (כדין עיר הנידחת), משא"כ אדמה וצבויים לא היו יכולות להיות נידונות מדין עיר הנדחת, כפסק המשנה (ריש סנהדרין) שאין עושים ג' עירות עיר הנדחת, ולכן רק נהפכו.

והנה חילוק זה בין עונשן של סדום ועמורה לאדמה וצבויים מוכרח גם בפשוטם של כתובים, דעונש שריפה (גפרית ואש מן השמים) נזכר רק בסדום ועמורה, ובהפיכת הערים נאמר רק "ויהפוך את הערים האל". וא"כ יש לעיין, מהו הטעם ע"פ פשוטו של מקרא לחילוק זה?

ומובן, שביאור הנ"ל של הצפע"נ אינו ענין לפשוטו של מקרא, כי ע"ד הפשט – (א) עיקר העונש של סדום ועמורה לא הי' מחמת חטא עבודה זרה, אלא (בלשון הכתוב) לפי ש"ד עני ואביון לא החזיקה", (ב) כל דין עיר הנידחת אינו שייך בבני נח וקודם מתן תורה, (ג) בפשוטו של מקרא לא נזכר הדין דאין עושיין עיר הנדחת שלש עיירות, (ד) ואם מצד הסברא (כמ"ד בגמ' שהאיסור הוא "משום קרחה") – הרי אין חילוק בזה בין שריפה או הפיכה, דאותה הסברא שאין לשרוף (ולהחריב) ג' עיירות, מחייבת ג"כ שלא להחריבן באופן של הפיכה.

ב. ויובן זה בהקדים דיוק לשון הכתוב "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד", דמזה שבכתוב נזכרו רק סדום ועמורה, ולא שאר הערים שבככר משמע שעיקר החוטאים היו

אנשי סדום ועמורה.

וזהו גם הטעם שרק בסדום ועמורה המטיר ה' גפרית ואש, וכפרש"י עה"פ ד"כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים", היינו שאנשי סדום ועמורה שגדל חטאם מתו ונאבדו מתוך יסורים של "אש מן השמים", משא"כ אנשי שאר הערים רק נאבדו ע"י הפיכתן.

אבל אין זה ביאור מספיק, כי מפרש"י גבי בקשת לוט "הנה נא העיר הזאת קרובה לנוס שמה גו'" – "קרובה ישיבתה נתייבשה מקרוב לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין", "הלא מצער היא – והלא עונותיה מועטין", מוכח, ששני הערים האחרות (אדמה וצבויים) נתמלאה סאתן. וא"כ אמאי לא נענשו גם הם ע"י "אש מן השמים"?

ג. והביאור בזה יובן ממה שפירש רש"י לעיל בס"פ נח (יא, ט), שם מבאר רש"י החילוק בין עונשם של דור המבול ושל דור הפלגה, וז"ל: "וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר להלחם בו, ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם, אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם כו' למדת ששנאו המחלוקת וגדול השלום".

הרי מפורש, שעונש דור המבול, שנשטפו ונאבדו, הי' בעיקר מפני ש"היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם". וכן מובן מפרש"י בריש פר' נח, עה"פ "כי מלאה ארץ חמס" – "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל", היינו, דאע"פ שחטאו גם בעריות ועבודה זרה, כפרש"י שם "כל מקום שאתה מוצא זנות וע"א אנדרלמוסיה באה לעולם והורגת טובים ורעים", מ"מ, "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".

וכמבואר במפרשים בטעם הדבר, כי גזל ומריבה הם היפך יישובו של עולם ומחזירים את העולם לתוהו. ונ"ל בכונת הדברים, דאין המבול רק עונש חמור על חטאים חמורים, אלא ענינו כעין חרטה על כללות בריאת האדם והעולם, שהנהגת הנבראים הביאה לידי כך שהקב"ה התחרט כביכול על עצם הבריאה, ובמילא החריב עולמו אשר ברא, באופן של "וימח את כל היקום גו'", איבוד מוחלט. וזהו שהסיבה העיקרית לגזירה זו היא עוון גזל ומריבה, כי רק הנהגה באופן שמחזיר את העולם לתוהו, היפך יישוב העולם, היא המנגדת לעצם הבריאה.

ועפ"ז יש לבאר כפל הענין בכתוב (ו, יג) "קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס גו' והנני משחיתם את הארץ": "קץ כל בשר" ענינו עונש החטאים על גודל חטאם, ולפי שמדובר בעוון זנות וע"א הרי העונש באופן של "קץ כל בשר", "אנדרלמוסיה כו' והורגת טובים ורעים" (ועונש כזה אינו מיוחד לזמן המבול, וכדיוק לשון רש"י "כל מקום שאתה מוצא זנות וע"א כו'"). משא"כ על ידי ש"מלאה הארץ חמס (עון גזל) . . הננני משחיתם את הארץ", וכפרש"י "עם הארץ, שאף ג' טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו", שעצם הארץ נשחתה, שדבר זה הוא לפי שהמבול לא הי' רק עונש על החוטאים אלא ענין של איבוד עצם הארץ (היפך בריאת העולם).

ד. ועפ"ז יובן היטב החילוק בין עונשם של סדום ועמורה לשאר הערים: דהנה כתב רש"י לעיל בפר' לך לך (יד, ב) בפירוש שמות המלכים "ברע מלך סדום . . ברשע מלך

עמורה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבויים, "וד"ל: "ברע – רע לשמים ורע לבריות. שנאב – שונא אביו שבשמים. שמאבר – שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה".

בשמות שני האחרונים מודגש רק ענין אחד - מרידתם בקב"ה (בין אדם למקום), ואילו אצל "ברע" הי' רע כפול – רע לשמים ורע לבריות. ובפשטות זהו הפירוש ד"ברע" – "ב" (סוגי) רע". ועפ"ז נ"ל, דמ"ש רש"י אח"כ בפירוש "ברשע" – "שנתעלה ברשעו", היינו הוספה על "ברע" היינו שגם אצל "ברשע" היו ב' סוגי רשע ("ב' רשע), לשמים ולבריות, ונקרא "ברשע" (לא "ברע") לפי שנתעלה ברשעו".

ויש לומר, שזהו גם החילוק בין רשעת אנשי ערים אלה בשנים הבאות (כשנענשו על חטאם), דרשעת אדמה וצבויים היתה בעיקר בחטאם שבין אדם למקום, רע לשמים, משא"כ בסדום ועמורה הי' רע כפול, הן לשמים (שמרדו בה' והיו עובדי ע"ז) והן לבריות. ואדרבה, עיקר הרשעה של סדום ועמורה אשר רק בגללה נענשו בעונש חמור כזה הי' (כמפורש בקרא) "יד עני ואביון לא חזיקה", וכמובא גם בפרש"י פרשתנו (יח, כא) "הכצעקתה, צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה על שנתנה מזון לעני" (וכמובן ג"כ מהנהגת אנשי סדום כשבאו המלאכים אל לוט).

וע"פ כל זה מובן גם החילוק בעונשם של אנשי סדום ועמורה כו':

החילוק בין המטרת "גפרית ואש". מן השמים" להפיכת הערים הוא, דבהפיכת הערים נהרגו יושבי הערים ונחרב כל צמח האדמה, אך אין בזה השחתת האדמה עצמה. משא"כ כש"וה' המטיר גו' גפרית ואש", הרי נוסף על יסורי הבריות, נשרפו הערים ונשחתו כליל (ע"ד "הנני משחיתם את הארץ" ע"י המבול).

ולכן הוטל עונש זה רק על סדום ועמורה, שעיקר חטאם הי' בין אדם לחבירו (ע"ד עונש דור המבול לפי ש"היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם"), משא"כ אדמה וצבויים שעיקר חטאם הי' בין אדם למקום - נענשו רק בהפיכה.

(ע"פ ליקוטי שיחות חל"ה עמ' 70 ואילך)

יינה של תורה

"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה"

למהות אדם זה מתאים לדבר כך, ושלא יבין זאת, ולמהות אדם אחר לא מתאים לדבר כך, ברוגזה למשל, שכן דברי חכמים בנחת נשמעים, למהות אדם זה לא מתאים שלא יבין ענין זה ■ משיחת כ"ק עת"ר אדמו"ר זי"ע

א. בגמ' שבת דף קכז' ע"א יליף מ"ש אברהם אבינו להקב"ה "אר' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'" ש"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה" - דמזה שבקש אברהם מהקב"ה להמתין והוא עצמו רץ לקבל את האורחים, ראייה שהכנסת אורחים גדולה מקבלת פני שכינה. וכן פוסק גם הרמב"ם (הל' אבל פי"ד הל' ב) וזה לשונו שם: "והוא החק שחקק אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה, מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן, וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר וירא והנה שלשה אנשים".

וצ"ב בדברי הרמב"ם:

בפירוש המשניות (חולין פ"ז מ"ו) הרמב"ם בעצמו מאריך לבאר, שכל המצוות שאנו מקיימים היום, אין אנו עושים אותן אלא מציווי הקב"ה לנו על ידי משה רבנו בהר סיני, ולדוגמא, מה שאנו מקיימים מצות מילה, אין זה מפני שאברהם אבינו ובני ביתו מלו עצמם, אלא מפני שהקב"ה ציווה על ידי משה רבנו שנמול עצמנו כמו שמל עצמו אברהם אבינו ע"ה. וכך גם בכל שאר המצוות שנצטוו בהן לפני מתן תורה.

ולכאורה אי"מ דברי הרמב"ם כאן שכתב "והוא החק שחקק אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה" - הרי אנו נוהגים כך רק משום שכן ציוונו הקב"ה בעת מתן תורה, וכמו שכותב בעצמו הרמב"ם שם (הל' א) שמצות הכנסת אורחים נכללת ב"ואהבת לרעך כמוך". וא"כ מאי איכפת ליה להרמב"ם הא שזה מה שחקק אע"ה.

כן צ"ב מדוע מביא הרמב"ם את המקור "וירא והנה שלשה אנשים", וזה אין דרכו בכך.

ב. בתיקוני זוהר מובא (תי' ואו קורב לסופו) שר' שמעון אמר: זכאה איהו מאן דמקבל אורחין ברעו שלים כאילו מקבל אפי שכינתא" (מי שמקבל אורחים ברצון גמור הרי הוא כאילו מקבל פני שכינה). לכאורה מאמר זה של התיקוני זוהר סותר את מאמר הגמרא שהובא לעיל שהכנסת אורחים גדולה מקבלת פני שכינה.

אף שמצינו כו"כ פעמים, חלוקי דיעות בדברי חז"ל - בגמרא גופא וכן בין הגמרא והזוהר - אבל בענין זה אין שייך לומר שהתיקוני זוהר חולק על הגמרא, שהרי הגמרא לומדת זאת מפסוק ומ"מעשה רב" של אברהם אבינו בפועל שהכנסת אורחים גדולה, ובהכרח לבאר את התיקוני זוהר באופן כזה שלא יסתור את פסק הגמרא המיוסד על פסוק.

ג. ויובן הדבר בהקדים ביאור מדריגת רבי שמעון בר יוחאי שהוא בעל המאמר הנ"ל בתיקוני זוהר:

אצל רשב"י היתה "תורתו אומנתו" (שבת יא, א) וכן היה מ"בני עליה" (סוכה מה, ב) שגודל ב' מעלות אלו מבואר גם בנגלה תורה, ויותר מזה בפנימיות התורה בתורת החסידות (תניא ספ"י). בהיותו במדרגה כזו מובן עד כמה גבוה היה אצל ר' שמעון ענין קבלת פני שכינה. ובפרט לפי דברי הזוהר (ח"ב ל"ח, א) "מאן פני האדון הוי' דא רשב"י" - הרי מה שלפי ערכנו "קבלת פני שכינה" - קבלת דרגת פנימיות אלקות, היתה זו אצל רשב"י מדריגה תמידית, שהאירה אצלו תמיד דרגת פני (פנימיות) האדון הוי'. ובהכרח איפה לומר, שקבלת פני שכינה שלו היתה באופן נעלה לגמרי.

ובהשוואה למדריגה הנעלית של קבלת פני שכינה אצל ר' שמעון - וכפי מדרגתו שלו, כך מדד את הנהגת העולם - לא היתה הכנסת אורחים גדולה אלא שוה לקבלת פני שכינה שלו. אבל אלו שלא הגיעו לדרגה הנעלית של רשב"י, אצלם הכנסת אורחים גדולה מקבלת פני שכינה.

ועוד: מבואר בלקוטי תורה (פ' שמיני) שמצד מעלת נשמת רשב"י, היה מסוגל בעבודתו הרוחנית לפעול אותם הענינים שע"י אחרים נפעלות רק באמצעות קיום מצוות בגשמיות. ראה לכך משלש עשרה שנה ששהה רשב"י במערה - שם לא היתה לו אפשרות לקיים אכילת מצה, קידוש על יין, אתרוג וסוכה וכיו"ב, (שהרי מפני סכנת נפשות היה אסור לו לצאת מהמערה) - קיים המצוות ברוחניות (אף שבמערה היה אנוס, ו"אונס רחמנא פטרי" התורה פטרתו מלקיים אותן מצוות - הרי קשה לומר שמלמעלה סובבו הדברים כך שלרשב"י יחסרו המשכות מסוימות) וכיון שרשב"י פעל בעבודתו הרוחנית את מה שאחרים השיגו על ידי מצוות גשמיות, היו המצוות של אחרים נחשבות אצלו כגשמיות וכפי שאומר הירושלמי (שבת פ"א סוף ה"ב) בפשיטות: "ולא מודי רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב" - אבל כאשר קיים המצוות בפועל בכחינה גשמית, ובכללן מצות הכנסת אורחים, היו אלו בדרגה גבוהה בהרבה משל אחרים.

(ועל דרך ההלכה ש"לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו" שיש פוסקים שסוברים שבאם הלאו נכלל בהסוג ד"ש"אין בו מעשה" הרי גם באופן שעבירת הלאו הוא על ידי מעשה אין מגיע על כך מלקות, שהמעשה אינו קובע בלאו כזה שבעיקרו הוא "לאו שאין בו מעשה").

וכיון שרשב"י קיים מצוות "הכנסת אורחים" באופן נעלה כזה שהמעשה הגשמי של המצוה אינו קובע כל כך, משום שבעיקר קיים אותה על ידי עבודה רוחנית, - הרי אין בחינתה הרוחניות של מצות

הכנסת אורחים גדולה מ"קבלת פני שכינה", ומכל שכן שאינה גדולה מ"קבלת פני שכינה" נעלית כמו שהיתה אצל רשב"י. ולכן אמר רשב"י ש"הכנסת אורחים" דומה ל"קבלת פני שכינה". אבל התורה הרי על "הרוב תדבר", ורוב בני אדם אינם בדרגתו של רשב"י, שהרי בני עליה - הן מועטין לכן - פסקה תורה, ש"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה".

ד. וזו היתה כוונת הרמב"ם כשהביא את מקור ההלכה "גדולה הכנסת אורחים וכו'" מהפסוק, שבכך נוסף ביאור בההלכה: ללא ציון מקור ההלכה היה אפשר לפרש שר' שמעון בתקוני זוהר חולק על ההלכה - אף שבכל מקום שיש מחלוקת בין תלמוד בבלי לזוהר, הלכה כבבלי, מ"מ הרי "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" והיה מקום גם לדעת הזוהר בכל (מצב של) אדם - לכן מביא הרמב"ם מקור מפסוק מפורש, לומר שבזה אין מחלוקת ודעת רשב"י היא, כאמור לעיל, לפי מדריגתו שלו, ואינה סותרת לפסק הגמרא.

ואין לתמוה על הרמב"ם שבא לשלול ענין המבואר בזוהר, כי ידוע שהרמב"ם הי' מקובל וענינים רבים בספריו מקורם בזוהר, קבלה וכו'.

ד. על פי זה גם מובן לשון הרמב"ם: "והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה", שבזה מסביר מדוע אין בהלכה בבבלי סתירה לדעת ר' שמעון בתקוני זוהר:

הכח שיש לנו לקיים את המצוות שנצטיינו מסיני, הוא משום ש"מעשה אבות סימן לבנים". גם במצוות הכנסת אורחים: לגבי כלל ישראל היתה של הכנסת אורחים גדולה מקבלת פני שכינה, באה מנתינת כח של אברהם אבינו, על ידי ה"חק שחקקו" במצוות הכנסת אורחים - "מעשה אבות" - באופן שתהא שייכת לכל אדם.

וזהו גם דיוק לשון הרמב"ם "ודרך החסד שנהג בה": שעבודת אברהם אבינו היתה בקו החסד (שלכן ביקש אפילו על ישמעאל: "לו ישמעאל יחי לפניך"), ומשום זה קבע את הכנסת אורחים שלו באופן שתהא שייכת לכל אדם, גם לאלו שהם במדריגה נחותה ביותר, ובכך הנחיל לנו כח לקיום מצות הכנסת אורחים, שתהיה "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה".

(לקוטי שיחות כרך ג' שיחת א' לפ' וירא)

חידושי סוגיות

מקומו המכוון של המזבח

מדייק בדברי הרמב"ם שמחלק המעלות דמקום המזבח לב' הלכות ועוד, ולפי"ז מבאר רבינו שישנם ב' דינים במקום המזבח בהר המוריה, ש(א) מקומו הוא בהר המוריה כי המזבח הוא עיקרו של המקדש, ו(ב) שמקומו הוא מכוון בהר המוריה וזהו דין במזבח מצ"ע, ומקשר זה למ"ש במו"נ שישנם ב' ענינים בנסיון העקידה

"ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה" (בראשית כב, 2)

מביא דברי הרמב"ם גבי מקום המזבח, ומדייק בזה

שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק והוא המקום שבנה בו נח וכו'."

וכתב היעב"ץ⁵ שזה שבהלכה א' נקט הרמב"ם "ובמקדש⁴ נעקד כו'" ובה"ב כ' "שהמקום שבנה בו . . המזבח . . הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו'", הוא משום "שתחלה ביאר (הרמב"ם) שהכתוב מוכיח שבמקדש היתה העקידה, ואח"כ הוסיף לבאר שדבר זה מסורת הוא שבמקום המזבח בנה אברהם מזבח ועקד כו' אמנם הוא דבר מקובל בלי הכרח מהכתובים" (כי מהכתוב מוכח רק

א. כתב הרמב"ם בריש פ"ב מהל' בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר: זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר² ולך לך אל ארץ המורי' ונאמר בדברי הימים³ ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המורי' אשר נראה לדויד אביו אשר הכין במקום דויד בגורן ארנן היבוסי"⁴ ובהלכה שלאח"ז: "ומסורת ביד הכל שמהקום

(4) ברמב"ם דפוס רומי ר"מ (וקושטא רס"ט) ישנם כמה שינויים בהלכה זו. ואולי הלשון שם משובש (בט"ס). ואכ"מ.
(5) חידושים וביאורים להיעב"ץ להל' בית הבחירה כאן.

(1) דה"א כב, א.
(2) וירא כב, ב.
(3) דה"ב ג, א.

הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו' הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק".

ב. גם יש להעיר על כמה דיוקים ושינויים בדברי הרמב"ם כאן:

(א) בה"א כותב "ובמקדש נעקד יצחק", ובהלכה ב' מאריך - שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק", ולכאורה הול"ל (גם) כאן "הוא המקום שנעקד עליו יצחק" - ומדוע מוסיף בה"ב שאברהם בנה בו מזבח?⁹ ובפרט שאין הרמב"ם מסתפק בתיבות ש"בנה בו אברהם המזבח", אלא מוסיף "ועקד עליו יצחק"¹⁰ (דלא כבהמשך ההלכה "והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה", ואינו מוסיף "והקריב עליו קרבן")¹¹

(ב) בה"א כ' "במקדש נעקד יצחק אבינו", ובה"ב סתם "שבנה בו אברהם . . יצחק". ואף שבנוגע ליצחק י"ל שאין צורך לכתוב עוה"פ תיבת "אבינו", אבל צע"ק מדוע סתם

שהעקידה היתה במקום המקדש בכלל (בהר המורי").

ולפ"ז, המקור שמביא הרמב"ם לענין זה (ש"המזבח מקומו מכוון ביותר" להיותו מקום העקידה) הוא, מן הכלל אל הפרט: בתחילה (בה"א) מביא רא"י (מהכתובים) שמבקום המקדש היתה עקידת יצחק, ואח"כ מוסיף להוכיח שמקום המזבח (במקדש גופא) הוא מקומה של עקידת יצחק (ע"פ ה"מסורת ביד הכל").

ויש להבין מדוע כתב הרמב"ם את הרא"י לפרט הבי' ("מסורת ביד הכל") בהלכה בפ"ע⁷ והא זהו סיוע ופירוט הרא"י (שבהלכה א')⁸? ונוסף לזה: כיון שהרמב"ם כאן בא ללמדנו רק ע"ד מקומו המכוון והמדוייק של המזבח כלשונו בתחלת ההלכה "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם", מדוע הביא בכלל כללות הענין ("ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר . . ונאמר כו'"), ולא כתב (בקיצור) רק ע"ד המקום בדיוק, ש"מסורת ביד

שמקומו הכללי הוא בהר המורי, ובהלכה ב' (ע"פ המסורה "ביד הכל") ע"ד מקומו הפרטי. אבל גם לפ"ז צריך ביאור, הדול"ל ב' הענינים בהלכה אחת. וראה לקמן הערה 22/

10) בזה י"ל לכאורה שהוסיפו הרמב"ם כדי לשלול שאר מזבחות דאברהם (המפורשים בפ' לך יב, ז. שם, ח. יג, יח), ולהדגיש שכאן הכוונה היא למזבח העקידה. אבל בפשטות זה מובן כבר מהלשון "המזבח" ובפרט שזה בא בהמשך להלכה א'.

11) להעיר שבפרקי דר"א (פלא"א), מקורו דהרמב"ם (כס"מ כאן), הלשון שוה בכלום - ש"הראהו הקב"ה (מקום עקידת יצחק) לאברהם וא"ל זה הוא המזבח, הוא המזבח שהי' אדם הראשון מקריב כו' הוא המזבח שהקריבו בו קין והבל הוא המזבח שהקריבו בו נח ובניו".

6) ולא כ"המגיה (ש)הג"י (נרפס על גליוני הרמב"ם שבדפוס) שצ"ל ובמקום המזבח נעקד יצחק . . (כ"י) לא הבין כלל לשון הר"מ ז"ל שלשונו מדוקדק מאד" (יעב"ו/ שם).

ולהעיר שלכאורה יש מקום להג"י (ולחוס"ף תיבת "ובמקום"), ובמקום המקדש, שהרי בזמן העקידה לא הי' "מקדש" עדיין.

7) דחלוקת ההלכות נעשתה ע"י הרמב"ם עצמו (הקדמת הרמב"ם לס' היד בסופו. וכ"כ בהקדמתו לטה"מ צ). וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א קר"א סק"א (בהוצאת קה"ת - ג, א [נתכז, א]) ובכ"מ ע"ד דיוק פיסוק ההלכות ברמב"ם.

8) ולכאורה גם לפי ההגהה (הנ"ל הערה 6) "ובמקום כו' נעקד יצחק", י"ל שאין הכוונה שבהלכה זו מוכיח הרמב"ם שבמקומו המדוייק של המזבח נעקד יצחק, אלא שזוהי הקדמה כללית, וממשיך להוכיח מהכלל אל הפרט: בתחלה מוכיח (מהכתובים)

באברהם.

גם צע"ק כוונת הרמב"ם בהמשך דבריו בה"ב: "והוא המקום שבנה בו נח כו' והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל ובו הקריב אדם הראשון כו'" - מאי בדיוק נוגע זה לקדושת המקדש והמזבח שבו?¹²

ההודעה שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח הוא המקום שבנה אברהם כו' מובנת, כי המקום שבו נעקד יצחק אבינו ראוי ורצוי שבו תשרה שכינה ובו יקריבו בני" (בניו של יצחק) קרבנות ("מזבח לעולה לישראל") - כמפורש בכתוב¹³ "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה", וכתרגום אונקלוס עה"פ שאברהם התפלל "הכא יהון פלחן דריא", וברש"י¹⁴ "ה' יבחר . . את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות".

אבל זה ש"הוא המקום שבנה בו נח כו' והוא המזבח שהקריב עליו קין כו' ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא" - מאי שייך לענין "זה מזבח לעולה לישראל"¹⁵ ?

ואם כוונתו להדגיש שייכות המקום למזבח ע"י ריבוי המזבחות שנבנו במקום זה - הי' צריך להביא גם שיעקב אבינו בנה מזבח במקום זה (בהר המורי), כמרו"ל¹⁶ "לא כאברהם שכתוב בו הר . . ולא כיצחק שכתוב בו שדה . . אלא כיעקב שקראו בית"¹⁷ שמזה מוכח שגם יעקב בנה ב¹⁸ מזבח¹⁹

מבאר שישנם ב' דינים במקום המזבח

בהר המורי'

ג. ויש לומר הביאור בזה:

מהל' ביהב"ח. ולהעיר ממז"צ ח"ג רפמ"ה דמשמע שם ש(כנ"י ו)אוה"ע לא ידעו ע"ד מקום זה שיהי' מקום המקדש. ואכ"מ.

13 וירא כב, יד.

14 עה"פ. וראה תרגום ירושלמי ומדרשי רז"ל (ב"ר פנ"ו, י. ועוד) עה"פ.

15 להעיר משו"ת חת"ס יו"ד סרל"ה: מ"ש הר"ג שכבר נתקדש המקום ע"י אדה"ר ונח לא נמצא כן אלא שבנו מזבח והקריבו שם אבל שקדשו המקום לא שמענו רק באע"ה שאמר אשר יאמר לדורות הבאים בהר ה' יראה כו'.

16 פסחים פח, א.

17 וראה קרית ספר להמבי"ט הל' ביהב"ח פ"ה דקדושת הר מאברהם, קדושת עזרה מיצחק, וקדושת בית עצמו מיעקב.

18 ראה גם פדר"א פ"ה לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק כו' (ע"ש בהמשך), וראה פרש"י ומדרשים עה"פ ויצא כח, יז. פנים יפות ר"פ ויצא.

19 ראה ויצא כח, יז-יח. וישלח לה, ז: ויבן שם מזבח גוי'. וראה בכל הנ"ל מעשי למלך כאן אות ח ואילך.

12 לכאורה הי' אפ"ל, שבזה בא הרמב"ם לתרץ (וראה תוד"ה כל מקום - ע"ז מה, א (מירושלמי ע"ז פ"ז סה"ה)) איך הותר לבנות שם המקדש והמזבח - והרי איתא במשנה (ע"ז שם. וראה גם ירושלמי שם) "כל מקם שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן דע שיש שם עבודת כוכבים" ?

וע"ז מתרץ הרמב"ם, דמכיון שמסורת ביד הכל שבמקום זה בנה אברהם מזבח ועקד עליו יצחק, הי' זה מקום חשוב אצל בני עשו (בנו של יצחק) ובני ישמעאל (בנו של אברהם) והיות דשם בנה גם נח וכן קין והבל ואדם הראשון מזבחות, החשיבו והעריצו אותו כל אוה"ע, ולכן שום אומה לא השתמשה במקום הזה לעבוד שם ע"ז (ולכן גם לא הביא הא דיעקב, כי אי"ז נוגע לאוה"ע) / דלפי תחלת טעות דור אנוש שהאמינו בשייתוף (ראה רמב"ם ריש הל' ע"ז), י"ל שהבינו שמקום זה שייך לאלקי האלקים כו', והדורות שלאח"ז, אף שעבדו ע"ז ממש (כדברי הרמב"ם שם) המשיכו בדרך זו, שלא השתמשו בהר זה.

אבל לכאורה דוחק לתרץ כן - וראה שו"ת חת"ס או"ח סר"ח (ד"ה ברך ד' ע"ג) / מעשי למלך לרמב"ם כאן וברפ"ה

מסביר ומטעים הרמב"ם בהל' א, מהכתובים ש"במקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המור' ונאמר . . ויחל שלמה . . בהר המור' וגו' - היינו דלהיות שבהר המור' היתה עקידת יצחק, לכן הוא מקומו של המזבח²¹ (ושל "בית ה'" בכלל)²².

ועוד זאת²³ (ב) שמקומו של המזבח בהר המור' גופא הוא "מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם". ודבר זה הוא דין נוסף במזבח שלא נאמר בכללות הבית²⁴ שלא מצינו שהבית צ"ל מקומו מכוון בהר המור' גופא [אלא שע"י דין זה דמזבח, הוקבע בדרך ממילא מקומו של כל הבית בהר המור' - כפי שיעורן של מדות הבית בקשר למקום המזבח]²⁵ ודין זה מסביר הרמב"ם בהל' ב: "ומסורת

באריכות לשונו של הרמב"ם ע"ד מקום המזבח, שהוא מקום עקידת יצחק וכו' [אף שאין דרכו של הרמב"ם להביא (בכ"מ) טעמי ההלכות, ומה גם האריכות ע"ד המזבחות שנבנו במקום המזבח, שלכאורה אינם אלא דברי אגדה וחלוקת הענין לשתי הלכות - כוונת הרמב"ם להשמיענו שני גדרים שישנם בדין מקומו המכוון של המזבח:

(א) שמקומו של המזבח הוא (מכוון בזה שהוא) בהר המור' - היינו לא (רק) משום שהמזבח הוא בכלל הבית (המקדש) שאין לבנותו כ"א "בירושלים לבד ובהר המור'"" (כמ"ש הרמב"ם לעיל²⁰) אלא שזהו דין מיוחד במזבח מצ"ע: מקומו הוא דוקא בהר המור'. ושייכותו של המזבח להר המור' (בכלל)

(אלא) דהמקום "אשר נראה לדויד אביהו" הוא המקום ש"ויבן שם דוד מזבח לה' וגו' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה" (דה"א כא, כו), והוא הוא "במקום דויד בנורן ארנן היבוס" שהי' מקום המזבח, ולא כל החר - ראה רלב"ג ורד"ק ש"ב כד, כד. ור"ק דה"א שם, כה.

וראה לקו"ש ח"ט ע' 241 ואילך - ביאור באופן אחר בהנ"ל, וכן בכללות ביאור ב' הלכות אלו ברמב"ם.

(23) ובדוגמת שני הפרטים (דינים) שבמקדש (כדיוק לשון הרמב"ם לעיל פ"א שם): (א) "בירושלים בלבד", (ב) "ובהר המור'". [דמזה שכתב "בירושלים בלבד ובהר המור'", ולא "בהר המור' שבירושלים", מובן, שהם שני דינים] וראה מכילתא בתחלתה: עד שלא נבחרה ירושלים כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראוי' לשכינה משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים.

(24) ואף שהכל מיד ה' עלי השכיל" (דה"א כח, יט - הובא בהקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש בנוגע למס' מדות) - הרי כבר שקי"ט אם הוא לעיכובא (ראה ספר ראבי"ה חולין (אה"ק, תשל"ט) סימן אלף וק"מ. ועוד). ואכ"מ.

(25) אבל במקמ' נח' שאינו מוכרח, כי י"ל דשיעורין של מדות אלו אינם לעיכובא, ויכולים להשתנות ממקדש למקדש (ע"ד

20) בהל' ביהב"ח - פ"א ה"ג.

(21) וזה שלא כתב הרמב"ם בפירוש בסגנון של הלכה, שיש דין וחיוב במזבח שיהי' בהר המור' - י"ל בפשטות [נוסף לזה שאין דרכו לחדש דינים שלא נתפרשו בגמ' ורק לרמזם*] כי לאחר שנבנה המקדש והמזבח במקומו, אין בזה נפק"מ בפועל, כיון שהמזבח "מקומו מכוון ביותר" אפילו בהר המור' גופא. ואולי י"ל, שמבואר הוא בזה שהביא לעיל שם (פ"א ה"ג), לענין "אין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המור'". - הכתוב "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלקים", ומוסיף "וזה מזבח לעולה לישראל", ודוחק (ראה לקו"ש חט"ז ע' 664 הערה 31 הפי' בהוספה זו. וראה לקמן בפנים ס"ד). וראה הערה הבאה.

(* ראה קו"א שבעה ערה 7 / וש"נ.

(22) וי"ל, דאף שבהלכה זו אין הרמב"ם מפרט בנוגע למקום המזבח, רמזו בזה שהעתיק המשך הכתוב "אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בנורן ארנן היבוס" (דלכאורה מיותר, דהרי הראי' שהוא במקום המקדש מפורשת כבר בתחלת הכתוב "ויחל שלמה לבנות את בית ה' בירושלים בהר המור'"),

”שהי’ גדר קרבן), לכן נקבע מקום זה ל”בית ה” שענינו ”להיות מקריבים בו הקרבנות”. ונמצא דזה שמקום המקדש בכלל ה”ה בהר המורי, הוא משום שהמזבח (מקום עבודת הקרבנות שהוא ענין העיקרי במקדש) מקומו בהר המורי, ולכן הביאו הרמב”ם כאן גבי מזבח דוקא.

אמנם בהלכה ב’ לא כתב הרמב”ם ”ובמקדש כו” אלא ”המקום שבנה בו כו” המזבח” - כי בהלכה זו קאי בדינו של המזבח עצמו (לא בתור עיקר המקדש).

ונמצא דשתי ההלכות במקום המזבח (מקומו הר המורי, ומקומו ה”מכוון ביותר” בהר המורי” גופא, במקום העקידה), חלוקות בעצם: א) מקומו (הכללי) הר המורי - הוא מפני היותו עיקרו של המקדש, ב) מקומו ה”מכוון ביותר” הר המורי” עצמו, הוא מפני היותו - מזבח, מבלי שייכות לכללות הבית.

וזהו טעם השינויים והחילוק בין הראיות שהרמב”ם מביא בהלכות:

הדין הא’ במקום המזבח, שהוא מצד היותו עיקר המקדש, יסודו (אך ורק) במעשה העקידה, ”במקדש נעקד יצחק אבינו” - כי ענין המקדש שייך לישראל דוקא

משא”כ בדין השני אין הרמב”ם מסתפק בזה ש”הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו” אלא מוסיף ”והוא המקום שבנה בו נח כו” קין והבל כו’ אדם הראשון כו’ כשנברא” - כי בזה משמענו, שייחודו של מקום זה כמקום

ביד הכלל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח כו’ הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח כו’ והוא המקום שבנה בו נח כו’”, דהיינו מקומו המדוייק של המזבח בהר המורי” גופא (כנ”ל סעיף א).

ד. ואף ששני הדינים (גם הדין הא’ - שמקום המזבח הוא בהר המורי) הם דינים מיוחדים במזבח, כנ”ל - מ”מ כ’ הרמב”ם בדין הא’ ”ובמקדש נעקד יצחק”, ולא ”ובהר המורי” נעקד יצחק.”

ויש לבאר טעם הדבר, כי דין זה במזבח (שמקומו בהר המורי), הוא מצד היותו עיקרו של בית המקדש²⁶ וכמ”ש הרמב”ם²⁷ דהמ”ע ד”ועשו לי מקדש”²⁸ היא ”לעשות בית לה’ מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות”.

ועפ”ז מבואר זה שהביא הרמב”ם ש”במקדש נעקד יצחק” בהמשך לדין דמקום המזבח, ולא לעיל²⁹ גבי הדין דמקום המקדש, שכ’ שם: ”אין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המורי” ושלכאורה הי’ מתאים שם להמשיך (ע”ד לשונו כאן) ”ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המורי ונאמר ויחל שלמה לבנות את בית ה’ בירושלים בהר גו”” -

כי קביעת מקומו של המקדש בהר המורי להיותו מקום עקידת יצחק, שייכת (בעיקר) לדין מקום המזבח: מכיון ששם היתה עקידת יצחק

הבית כו’.

27) ריש הל’ ביהב”ח. וראה גם סהמ”צ שלו מ”ע כ ובשורש

יב.

28) תרומה כה, ח.

מ”ש הרמב”ם לעיל פ”א ה”ד. וראה הערה שלפני”ז).

26) ראה מנ”ח מצוה צה, דבלא מוזכר ”אינו קרוי בית המקדש

כי עיקר המקדש להקריב קרבנות”. וראה מאירי כתובות קו, ב (בסופו): ומזבח העולה וההיכל והעזרות וכל מה שהוא צורך

הלכה זו "ומסורת ביד הכל", כי בפשטות משמעה שמסורת זו היא לא רק ביד ישראל אלא ("ביד הכל" גם ביד האומות - כי גדר של מקום המזבח שייך גם להם).

ויש לומר, שזהו הטעם שמקריבים קרבנות של נכרים ע"ג המזבח²⁹ שאין זה מצד (כללות) בית המקדש (השייך רק לבני³⁰) אלא מצד (מקום) המזבח בפ"ע, השייך גם להם, כנ"ל³¹ ר. עפ"ז יש לבאר עוד דיוק ושינוי בלשון הרמב"ם, שבה"א כ' "ובמקדש נעקר יצחק", שמדגיש את (א) הנפעל (ב) ביצחק" ואילו בה"ב כותב "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקר עליו יצחק", שמדגיש את (א) הפעולה, (ב) אברהם³²

זה שמקום ה"מקדש" הוקבע בזמן אברהם, אינו רק מחמת תפלת אברהם "ויקרא גו' בהר ה' יראה", אלא גם (ואולי בעיקר) מפני שע"י עקידת יצחק, שהובא קרבן ונתקדש בקדושת עולה, נתקדש מקום העקידה (הר המורי)³³

"מכוון ביותר" למזבח (בכלל לא רק כמזבח שבמקדש), אינו שייך רק לישראל, אלא כן ה' מאז ומקדם (גם לפני האבות), שהוא מקום מיוחד בעצם לבניית מזבח.

ולא עוד אלא שממשיך ומבאר מעלתו של מקום זה - "ומשם נברא אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא" - שזה שהמקום "מכוון ביותר" (למזבח) אינו (רק) תוצאה מ"הקרבנות הקרבנות שם דכל הנ"ל עד אדם הראשון, אלא שכן הוא מצד הקביעות ע"י הקב"ה, שמקום זה הוקבע להקרבנות מתחלת הבריאה.

ועפ"ז מיישב הדיוקים דלעיל

ה. ע"פ הנ"ל מדוייק מה שבהלכה זו לא כתב הרמב"ם "אברהם אבינו . . יצחק אבינו" - כי מקום המזבח כגדר בפ"ע אינו ענין רק לישראל אלא נוגע לכל האומות. ועפ"ז מובנת הדגשת הרמב"ם בתחילת

האיסור דשחוטין חוץ שייך למקום המזבח, השייך גם לבני, ככפנים.

וראה קרית ספר להמבי"ט סוף הל' מעה"ק: השוחט קדשי עכו"ם בחוץ חייב כיון דנודרים נדרים ונדבות כישראל דכתיב איש איש לרבות את העכו"ם שהם כישראל להביא קרבנות. וראה משנה למלך הל' מלכים פ"ה ה"ז (ד"ה ודע שמה שתיירצו) שמחלק (ע"פ תוד"ה מנין - ע"ז ה, ב) בין קרבנות ב"נ שנודרים לה' להקריב בבית המקדש, שבוזו י"ל שמחוייבים לקיים נדרים ואית בהו משום בל יחל, למרה שנודרים להקריב בכמה. ע"ש. ולהעיר מר"ש משאנן לתו"כ אחרי (יז, ג) "ואין הנכרים חייבין (בשחוטין חוץ) כו' אע"ג דנודרים נדרים ונדבות כישראל".

(32) וכן זה שבהלכה א' אינו מדבר ע"ד בנין המזבח (דאברהם), משא"כ בהלכה ב' מדגיש "בנה בו . . המזבח", שעיקרו דין במזבח, ככפנים.

(33) ראה שו"ת חת"ס שבעה ערה 51.

(29) "איש איש לרבות העו"כ שנודרים נדרים ונדבות כישראל" (מנחות עג, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב. הל' מלכים פ"י ה"י). וראה רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב. הל' מלכים פ"י ה"י). וראה רמב"ם סוף הל' מעשה הקרבנות. וראה הערה 13.

(30) וכמ"ש (תרומה שם): ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ונאמר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו". וראה רמב"ם הל' שקלים פ"ד ה"ח. הל' ערכין וחרמין פ"א ה"א. הל' מתנות עניים פ"ח ה"ח.

(31) עפ"ז יש לבאר פסק הרמב"ם (סוף הל' מעשה הקרבנות) השוחט קדשי נכרים בחוץ חייב (כדעת ר"י במשנה זכחים - מה, א), אף שבנוגע לשאר הדינים בקדשי עכו"ם פסק (הל' פסולי המקודשין במשנה שם) - ראה נ"כ הרמב"ם בהל' פסוה"מ שם/מפרשי המשנה והגמ' זכחים שם - כי פגול נותר וטמא הם דינים בהקרבן והקרבנות, ולכן חלים רק על קרבן של ישראל. משא"כ

הכללי של המזבח בהר המורי ומקומו המכוון ביותר, ושייכותם לשני הענינים שבמעשה העקידה ("במקדש נעקד יצחק", "בנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק") - יש לבאר בעומק יותר, ע"פ מ"ש הרמב"ם בספרו מו"ק³⁶ שתכליתו של נסיון העקידה היתה לפרסם בעולם שני ענינים גדולים מיסודות התורה:

(א) "להודיע אותנו גבול אהבת השם ויראתו עד היכן היא מגעת",

(ב) "להודיע אותנו איך יאמינו הנביאים באמת מה שיבואם מאת השם בנבואה. . . שכל מה שיראה הנביא במראה הנבואה הוא אמת ויציב אצל הנביא לא יסופק בדבר ממנו. . . והראי' על זה הסכים אברהם לשחוט בנו יחידו אשר אהב כמו שצווה ואע"פ שהיתה המצוה ההיא בחלום או במראה. . . ולא הי' מוצא בנפשו לעשות זה המעשה הגדול מספק כו".

ויש לומר, שמשני ענינים אלו שנתפרסמו בעולם ע"י מעשה העקידה באים שני הענינים שבבית המקדש (שנבנה במקום העקידה):

ענין אהבת ה' ויראתו שנתגלה ע"י העקידה, הביא לידי זה, שעיקר הענין דעבודת ה' (שזהו ע"י מעשה הקרבנות) הוא במקום זה דוקא ופירסום וגילוי ההתאמתות בתכלית של מראה ה' הבא בנבואה, הביא זה שעל מקום זה יתפלל שיהי' מקום גילוי שכינה, "ה' יראה. . . בהר ה' יראה" - "בהר זה יראה הקב"ה לעמו"³⁷

והוכשר עי"ז להיות "בית לה" ש"מקריבין בו הקרבנות" - וזהו מ"ש הרמב"ם "ובמקדש נעקד יצחק".

משא"כ מקומו המכוון ביותר של המזבח, מצד המזבח עצמו, אינו תוצאה ממעשה העקידה, אלא הוא להיותו מקום ראוי וקבוע להקרבת קרבנות (מתחילת הבריאה), וכוונת הרמב"ם בכתבו "הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק" היא רק להביא ראי' על סגולת המקום. ולכן מדגיש פעולת אברהם - דזה שבנה שם מזבח ועקד עליו יצחק הוא ראי' שמקום זה הי' מוכשר (לפני כן) למזבח וקרבן³⁴

ויש להוסיף, שהבאת יצחק על "אחד ההרים" (הר המורי בכלל) היתה ע"פ ציווי השם (כמו שהביא הרמב"ם כאן "שנאמר ולך לך אל ארץ המורי"), משא"כ מקומה המכוון של העקידה לא כ' הרמב"ם שהי' ע"פ ציווי³⁵ ועפ"ז יומתק חילוק הנ"ל שע"י עקידת יצחק נתקדש כללות ההר (להיות מקום המקדש והמזבח), אבל לא המקום המכוון ביותר - כי רק זה הי' ע"פ ציווי השם.

מקשר ב' דינים אלו לב' ענינים שכתב המו"נ בתכלית נסיון העקידה

ד. שני ענינים אלו שבמקום המזבח - מקומו

לאברהם ואמר לו זה הוא המזבח.

(36) ח"ג פכ"ד.

(37) ל' רש"י וירא עה"פ כב, יד.

(34) ראה בביאור דברי הרמב"ם בהלכות אלו - לקו"ש חי"ט

ע' 241 ואילך.

(35) ולהעיר שהרמב"ם כאן לא הדגיש כמ"ש בפדר"א שם

(הנ"ל הערה 11): כיון שהגיעו לאותו מקום הראהו הקב"ה

של המקדש, שייכת לפעולת המזבח בכללות המקדש, דהיינו השראת השכינה שבו ואילו ההלכה השני, שהוא דין במקום המזבח מצד המזבח עצמו (כנ"ל בארוכה) - שייכת לתוכן ענין המזבח בפ"ע, דהיינו ענין העבודה (מעשה הקרבנות).

עפ"ז מבאר שהענין הא' שייך בעיקר לאברהם והב' ליצחק, ומבאר בזה עוד בדיוק בל' הרמב"ם.

ד. ועפ"ז יש להוסיף ביאור בשתי ההלכות ברמב"ם כאן אודות מקום המזבח, ושייכותן ליצחק ולאברהם:

שני ענינים הנ"ל שנקבעו במקום המזבח ע"י מעשה העקידה - (א) ענין העבודה, (ב) השראת השכינה - שייכים, בכללות, להבהל (העיקר) בין חלקו של אברהם וחלקו של יצחק במעשה העקידה⁴³:

מעשה המסירת נפש של העקידה מתייחס (בעיקר) לאברהם⁴⁴ שהוא הי' צריך לכבוש

ו"ל שהם הם שני הענינים שכתב הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה" - ד"מקריבים בו הקרבנות" הו"ע העבודה/ וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה" הו"ע הראי' "שלש³⁸ פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני הארון ה"³⁹.

וכיון שהמזבח הוא עיקרו של המקדש (כנ"ל) - לכן גם במזבח עצמו ישנם שני ענינים אלו: (א) קרבנות הו"ע העבודה (כנ"ל) מצד מקריבי הקרבן, (ב) ע"י עבודת הקרבנות של אהרן ובניו נעשית השראת השכינה בביהמ"ק ובבית קדה"ק⁴⁰ וכמשנ"ת במק"א⁴¹ בפירוש הודאת הסנהדרין⁴² "ברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפי ה' בבית קדשי הקדשים", ששבח זה הוא על המעלה שבעבודת אהרן ובניו, שמביאה השראת השכינה בקדה"ק]

ויש לומר, שזהו החילוק בין שתי ההלכות הנ"ל בדין מקומו של המזבח: ההלכה הראשונה אודות מקום המזבח בהר המורי' להיותו עיקרו

בלקו"ש שם. ואכ"מ.

43) במו"נ שם מדובר בב' הענינים שנתגלו במעשה העקידה עצמו, ושניהם נתגלו ע"י אברהם, ע"ש (ושם: ובאמת הי' ראוי שיהי' זה ענין על ידי אברהם וביצחק כו' כי אברהם איבנו הוא אשר התחיל כו'). והמבואר בפנים הוא בנוגע התוצאות ממעשה העקידה לענין קביעת מקום המזבח כו'.

44) וכמבואר בכ"מ ד"פתיחת הצנור" למסנ"פ היתה ע"י אברהם ע"י נסיון העקידה (ראה לקו"ש ח"כ ע' 47 ואילך. וש"נ) - ולא ע"י יצחק.

[להעיר מבי' לטאו"ח (ס"א ד"ה וטוב לומר) שאומרים פ' העקידה בכל יום כד" . להכניע יצרו לעבוד השי"ת כמו שמסר יצחק נפשו" - הובא בשו"ע אדה"ז שם מהד"ק

38) משפטים כג, יז. תשא לד, מ (וראה גם שם, כד). ראה טז, טז.

39) להעיר מחגיגה ב, א (וש"נ) כדרך שבא לראות כך בא ליראות. וביד רמ"ה סנהדרין ד, ב שנלמד מהכתוב ד"ראה . . יראה" שבפרשת וירא הנ"ל. וראה כלי יקר עה"פ. ובארוכה אה"ת וירא קב, ב ואילך.

40) וי"ל שכן הוא בנוגע לתפלות (שבמקום קרבנות תקנום), שבחייב נוכח המקדש בתפלה (רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ג. פאה ה"ג) יש ב' דינים (ראה כס"מ (בב' המקומות ברמב"ם שם)): מצד הדין ד"עבדהו במקדשו" - מקום קרבנות, ומצד זה דשם מקום שכינה ד"זה שער השמים" (ויצא כח, יז ובפרש"י שם). ואכ"מ.

41) לקו"ש ח"א ע' 321 ואילך.

42) סוף מדות. אלא שבג"ה הרמב"ם ליתא - ראה בארוכה

וזהו שהרמב"ם מדייק ומחלק בשתי הלכות אלו:

בדין הראשון, שהוא דין במזבח מחמת פעולתו בכללות המקדש - ענין השראת השכינה - כתב הרמב"ם שזהו מפני ש"במקדש נעקד יצחק";

ואילו בהלכה שלאח"ז, דין מקומו ה"מכוון ביותר" של המזבח, שהוא מצד גדר המזבח עצמו, ענין העבודה (כנ"ל) - בזה מדייק הרמב"ם, שזה שייך למעשה אברהם, ש"בנה בו המזבח ו(הוא - אברהם) עקד עליו יצחק".

(לקו"ש ח"ל פר' וירא שיחה ב')

את רחמיו מעל בנו יחידו ולהעלהו לעולה ע"ג מזבח, משא"כ יצחק, שאמר⁴⁵ "ואי' השה לעולה" [וגם לפרש⁴⁶ שאחרי תשובת אברהם "הבין . . שהוא הולך להשחט (ומ"מ) וילכו שניהם יחדיו בלב שוה" - מ"מ, אינה דומה מסנ"פ דיצחק למסנ"פ דאברהם בעקידת בנו יחידו שנולד לו לעת זקנותו, וכו' שהאריך במו"נ שם ד"לא ידמה לו לא נתינת ממון ולא נתינת נפש"⁴⁷] - וזהו ענין העבודה שבמעשה העקידה

ואילו חלקו של יצחק במעשה העקידה הי' בעיקר בהנפעל, שהוא נתקדש בקדושת עולה ע"י שנעקד ע"ג המזבח - וחלות קדושה שייכת, כמובן, להשראת השכינה.

47) וראה מאמרי אדה"ז לפרשיות התורה (וירא ס"ע קכח): ולכן נזכר בתורה הנסיון של העקידה על אברהם ולא על יצחק כי מפני שלהפקיר א"ע יכול להיות בקל אבל אברהם שהפקיר את בנו כו'.

ס"י. אבל: (א) במהד"ת השמיטו. (ב) ועיקר בהרבש"ע שאומרים אחרי פרשת העקידה מודגשת רק מסנ"פ דאברהם (כמו שכבש רחמיו כו'), ולא דיצחק. ואכ"מ (45) וירא כב, ז. וראה ראב"ע שם.

46 וירא שם, ח. וראה ב"ר פנ"ו, ד. שם, ח.

דרכי החסידות

לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור

תורה אחת אמר מורנו הבעל שם טוב על המאמר כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה: מלאכה משמעה התעסקות, כל תורה שאין עמה מלאכה – התעסקות באהבת ישראל

כל תורה שאין עמה התעסקות באהבת ישראל איננה תורה

הרב מברדיצ'וב הגאון הצדיק ר' לוי יצחק שמע ממורנו הבעל שם טוב שלש תורות. תורה אחת אמר מורנו הבעל שם טוב על המאמר כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה: מלאכה משמעה התעסקות, כל תורה שאין עמה מלאכה – התעסקות באהבת ישראל, סופה בטלה. כל קטע של תורה שלומדים ואינו מביא אתו מלאכה, כלומר אהבת ישראל, התורה איננה תורה. בעל חוש יכול להבין ולצייר לעצמו את אהבת ישראל של מורנו הבעל שם טוב. מורנו הבעל שם טוב התפלל וערך "פדיון נפש" כשמישהו היה שרוי בצער, ולא רק במכירו, אלא שמע והרגיש באנחה יהודית גם כשהנאנח היה בקצה העולם. מורנו הבעל שם טוב מסר את נפשו על אהבת ישראל, אפילו למי שלא הכיר אותו כלל. התורות ששמע הרב מברדיצ'וב ממורנו הבעל שם טוב עוררו התגלות עצם נשמתו הקדושה, שבעבודתו הקדושה במסירות נפש להמליץ טוב על כל בן ובת ישראל, זכה להקים היכל זכות חדש. רבנו הזקן שיבח מאד את הרב מברדיצ'וב על עבודתו במסירות נפש למצוא זכות על כל בן ובת ישראל, והרבי אמר כשיהודי אומר תהלים ומזכיר את הרב מברדיצ'וב מגיעות האותיות להיכל הזכות ומעוררות רחמים עליו ועל בני ביתו.

(א' דחה"ש בסעודת היום ת"שוקיח)

אהבת ישראל משמעה לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור

אצל המגיד ממזריטש היה סדר של משמורות שהתלמידים היו משמשים את המגיד.

את הסיפור הבא סיפר הרה"צ ר' זוסיא לרבנו הזקן, מה ששמע מאחיו הצדיק ר' אלימלך. פעם אחת, כשהיה המשמורת של ר' אלימלך, והוא ישב בחדר הסמוך, שמע את המגיד קורא לו. נכנס לחדרו של המגיד, והמגיד אומר לו: שומע אתה מלך מה שאומרים במתיבתא דרקייע, שאהבת ישראל משמעה לאהוב רשע גמור כמו צדיק גמור. לצדיק יש בכוחו לעורר כוחות הנשמה שישנם בעולם בנשמה ולתת כוח לעשות תשובה. "מגין" מהחבריא קדישא יש בכוחם לעורר רשע גמור לעשות תשובה. בבוקר סיפר הצדיק אלימלך לחבריא את האמור, והם אמרו שצריך לגשת לעבודה, והתוועדו הרבה בכיבור האימרה בכיבורים וסיפורים של מאמרי חז"ל הדנים ומספרים אודות בעלי תשובה. בתוך כך נכנס עובר אורח והאזין לשיחתם. לפתע התחיל האורח לצחוק וצעק על החבריא קדישא: מה התאספתם בבית הכנסת ויושבים ומדברים אודות תשובה ולימוד תורה, מה תורה, מה תשובה, וביטל ולגלג מהחבריא קדישא. החבריא קדישא עמדו להתפלל והיו בהתעוררות גדולה מלווה בבכיות עצומות. אחרי התפילה אמרו מזמורי תהלים בהתעוררות. האורח ישב ולגן מהחבריא קדישא וקרא להם "בטלנים". ואילו החבריא קדישא דיברו אתו וציירו בפניו כמה יקר יהודי אצל השי"ת, עד שהוא התעורר בתשובה. במשך כמה ימים הם עשו אותו לבעל תשובה גמור.

(א' דחה"ש בסעודת היום ת"ש שקי"ט-כ)

גם ליהודי שאין מכירים אותו כלל

רבנו הזקן אמר פעם אל הרבי האמצעי, אצל חסידים נחקק ב"ה הענין של אהבת ישראל. באותו זמן היתה אהבת החסידים גדולה מאהבת אחים, והיהודים הבלתי חסידים היו מאחלים לעצמם שאהבת האחים תהיה כמו אהבת החסידים. הרבי הזקן היה מרוצה מאוד ממצב החסידים אך - סיים הרבי הזקן - אין זה מגיע כלל וכלל לאהבת ישראל שהבעל שם טוב רצה, שתהיה מסירות נפש על יהודי אף על כזה שלא מכירים אותו כלל. אימרתו זו של הרבי - אומר הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק - כשהיה אצלו ביחידות - בשם הוד כ"ק אביו אדמו"ר "צמח צדק" - הדליקה את נר התמיד של אהבת החסידים, ובכך יקבלו את פני משיח צדקנו.

(משיחת א' דחה"ש, ספר השיחות ה' ש"ת עמ' ק"כ)

גודל מעלת ישראל של הבעש"ט

עניין אהבת ישראל שהיה אצל מורנו הבעש"ט, אין לשער אותו. הבעש"ט אהב יהודים והיה מופלא בכך. עד לשנת תקט"ו קרא הבעש"ט לתלמידיו בשם: אוהבים, ידידים, חברה אהובים, חברה ידידים, וכך אנו מוצאים במכתביו - רק המתנגדים העניקו להם השם "חסידים" - זה לקח בערך עשרים ואחת שנים.

רבינו הזקן אמר על כך: דורשי רשומות אמרו "אך" טוב לישראל. כשהיה הבעש"ט - לפני התגלותו - עוזר למלמד, היה מוליך ילדים ל"חדר" ומנשק אותם באהבה רבה. אמר על כך המגיד ממעזריטש: הלואי והיו מנשקים ספרי התורה באהבה כזו כפי שהבעש"ט היה מנשק את הילדים כשהוביל אותם ל"חדר".

(משיחת שמחת תורה, סה"ש ה'תש"א ע' כד-כה אות י-יא)

אהבת ישראל - מפני שהוא ישראל

מורנו הבעש"ט גילה עניין עצמי במצות אהבת ישראל, שאופן הקיום דמצות אהבת ישראל הוא כאופן הקיום של מצות אהבת התורה וכאופן הקיום של מצות אהבת השי"ת. העניין העצמי שגילה מורנו הבעש"ט בשלוש אהבות, אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל, הוא כפי שאהבת ה' היא מצד העצם, למעלה מהבנה והשגה, כי אם אהבת העצמות. כך גם אהבת התורה היא לא מצד השגת ענייני התורה, אלא מפני שזה תורת ה'. וכך גם אהבת ישראל היא לא מצד המעלה פרטית של השכל, השגה ומידות טובות, כי אם מפני שהוא ישראל.

(משיחת סדר שני דחגה"פ ה'תש"א)

ישראל ערבים זה בזה

מורנו הבעש"ט דיבר הרבה אודות אהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם, וגילה מהותו של יהודי. למרות שעל פי חצוניות התורה הנגלית אין זה לכאורה תואם, כמו 'משחק בקוביא פסול לעדות', ויש כאלה שאין עונים 'אמן' אחריהם, אך על פי פנימיות הרי מהותו טוב, אלא שאליה וקוץ בה, שהרי כל ישראל ערבים זה בזה, ואף אחד אינו יכול לומר, אני למדן, אני חסיד ומניח שלושה זוגות תפילין, ומה אכפת לי הזולת. כמו בשותפים, אומר הרי אחד לשני, דבר זה הרי נוגע לשנינו, עניינך הרי הוא ענייני, ואין הם רבים ביניהם, כך צריך להיות גם בדבר זה.

(משיחת שמחת תורה ספר השיחות ה'תש"א עמ' כ"ה אותיות יב-טו)